

Kıbrıs'taki Vuni Sarayı'nın mimari kökeni üzerine yeni gözlemler

Zehra ÖNGÜL*, Turgut SANER

İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 34437, Taşkışla, Taksim, İstanbul

Özet

Hem yönetici aileye hem de halka hizmet veren hükümdar yapıları, içinde yaşayan kişilerin devletin ve yönetimin gücünü mimarileriyle dışarıya yansıtırlar. Boyutlarıyla yerleşim içinde belirgin olan hükümdar yapılarından Vuni Sarayı, Kıbrıs'ta Antik Çağ'da inşa edilen dört saraydan biri olması açısından önemlidir. Bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak tarih boyunca birçok farklı kültürün uğrak yeri olan Kıbrıs'taki bu sarayın hangi etkileşimlerle oluştuğunu saptamak amacıyla çevre bölgelerde inşa edilen benzer yapılar saptanmıştır. İncelenen bu yapılarla Vuni Sarayı arasında yapılan karşılaştıma sonucu benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Ortaya çıkan ortaklıkların bir kısmı çağdaş kültürel etkileşimlerle, bir kısmı da yüzyıllara dayanan kullanım alışkanlığı olarak açıklanabilir.

Anahtar Kelimeler: Saray mimarisi, Antik çağ, Kıbrıs mimarisi, Vuni Sarayı.

The new research on architectural roots of Vouni Palace in Cyprus

Abstract

Palace architecture has the ability to reflect the power and the authority of the ruler with their architecture while serving both the ruling family and the community at the same time. Vouni is one of the four main palacial constructions of ancient period in Cyprus. Similar constructions around the region have also been identified in order to understand the influences of different cultures on the construction of this palace considering the fact that Cyprus was at the crossroads of different cultures due to its strategic location. As a result of the comparison of these constructions with Vouni Palace, their differences and similarities have been identified. Accordingly, Vouni Palace carries the same plan outline of having a group of rooms around the courtyard that is useful for the seasonal circumstances which appears in the early palace examples as well. However, Egyptian, Greece, Persian and Ionian influences are seen on the details of the palace ornaments, coins and statues. In addition to this, the bath section in the Vouni Palace is actually an important example of being the most developed one among the baths in the same period. As a result of the analysis done regarding the palace, distinctive similarities could be explained partly by the contemporary interaction of the cultures and partly by the usage habits which has been present over centuries.

Keywords: Palace architecture, Antique era, Cyprus architecture, Vouni Palace.

*Yazışmaların yapılacağı yazar: Zehra ÖNGÜL. zehra.ongul@emu.edu.tr; Tel: (392) 630 20 40.

Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde tamamlanmış olan "Kıbrıs'taki Vuni Sarayı ve antik çağ saray mimarisi içindeki yeri" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır. Makale metni 22.12.2005 tarihinde dergiye ulaşmış, 01.03.2006 tarihinde basım kararı alınmıştır. Makale ile ilgili tartışmalar 30.06.2007 tarihine kadar dergiye gönderilmelidir.

Giriş

İ.Ö. 500 yıllarına tarihlenen Vuni Sarayı, Kıbrıs'ın kuzeybatısında, Antik Soli şehrinin yakınlarında, bu kentin Pers yönetimi tarafından denetim altında tutulması amacıyla inşa edilmiştir. Yapı denizden 267 m. yükseklikte, etrafı surlarla çevrili bir tepe üzerindedir. Güneydoğu ve kuzeybatıdan ulaşılan yerleşim üç ana bölümden oluşmaktadır. Tepenin en yüksek noktasında Athena Tapınağı, bu yapının hemen altındaki düzlemde saray ile diğer tapınaklar, daha aşağıda ise yerleşimi oluşturan konutlar bulunmaktadır.

Vuni Sarayı'nda yapılan kazılar sonucunda toplam dört inşaat evresi saptanmıştır. İlk inşaat Pers egemenliği altında, yaklaşık İ.Ö. 500 yılında gerçekleşmiştir. Sarayın mimari çekirdeği bu 'ana evre'de şekillenmiştir. Yine Pers yönetimi içinde, İ.Ö. 500-450 yıllarında bazı değişiklikler söz konusudur. İ.Ö. 450/440 yıllarında ise yapı Yunan yönetimine geçmiş ve köklü bir mimari değişime uğramıştır. İ.Ö. 450/440-380 yılları arasında Yunan denetiminde yapılan inşaatlar dördüncü ve son evreyi belirlemiş, saray İ.Ö. 380 yılında da yanmış ve terk edilmiştir. Vuni Sarayı'nın mimari karakterinin esas alınacağı bu çalışma çevre kültürlerde inşa edilen benzer yapılar arasındaki karşılaştırmayla tamamlanmaktadır.

Araştırma tarihi

Doğu Akdeniz'in bu önemli yapısı 1927-1931 yılları arasında İsveçli araştırmacılar tarafından kazılmış, sonuçlar 1937 yılında yayınlanmıştır (Gjerstad, Lindros, Sjöqvist, Westholm, 1937). Yayında, öncelikli olarak sarayın mimari kökeni üzerinde durulmuş, yapı daha çok Yunan mimarlığı ile ilişkilendirilmiştir; buna bazı Doğulu mimari unsurların da katıldığı düşünülmektedir. Merkezdeki büyük avlu ve onun çevresinde konumlandırılmış odaları, yan girişi ve resmi kabul odası Babil mimarisinin, avluda kullanılan Hathor sütun başlığı ise Mısır mimarisinin etkileri olarak yorumlanmaktadır (Müller, 1932). Kazıdan sonra saray alanında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Genellikle konut ve saray mimarlığını konu alan çalışmalarda zaman zaman Vuni Sarayı'na da değinilmekte, sarayın çevre kültürlerle bağlanabilen tasarım özellikleri araştırmacıların tartışma noktalarını oluşturmaktadır.

Saray bugün arkeolojik bir sit alanıdır, kalıntı durumu mimarinin bütününe ilişkin fikir vermekten uzaktır. Kerpiçten inşa edilen üst kısımlar tamamen kaybolmuş; kısmen inşa edilmiş, kısmen kayaya oyulmuş duvarlar ve orthostat sıralarından bazıları korunmuştur.

Vuni Sarayı'nın mimari özellikleri

Vurgulanmış kütlesi ve görünüşüyle içinde bulunduğu binadan ayrılan kapı yapısı sarayın giriş yönünü belirler. Orta ve iki yan bölümden oluşan, içiçe geçen odalar grubundan oluşur. Kuzeydoğuda bulunan ana avlu ve çevre odalarına kapı yapısı genişliğince uzanan 7 basamakla inilir. Üç yönde sütunlarla çevrelenmiş olan peristilli avlu yine aynı yönlerde gelişen mekânlardan oluşur. Ana oda, özel mekânlar ve hamam gibi fonksiyonların bulunduğu odalar avluya açılır. Sarayın mutfak, oturma, yıkanma ve depo mekânlarından oluşan kuzey bölümü de küçük bir iç avlu etrafında gelişir. Mutfak olarak hizmet veren ve kot farkıyla tanımlanan doğu bölümü batı bölümü ile benzer bir plan şeması sergiler. Vuni Sarayı bu ilk biçimini Pers döneminin I. yapım evresinde kazanmıştır. Doğru (mutfak) bölümü avlusu bir duvarla iki bölüme ayrılır. Hamam bölümü duvarına birleşik olarak güneydoğuya inşa edilen depo odalarıyla doğu avlusu ve çevre odaları oluşmaya başlar. Sarayın Yunan yönetimi altına girmesiyle peristilli avlunun kuzey yönüne yeni bir giriş bölümü inşa edilir. Pers döneminin kapı yapısı ise yapılan eklemelerle resmi kabullerin gerçekleştiği bir yapıya dönüştürülür. Peristilli avludaki ana oda da bir duvarla iki ayrı mekâna bölünür. Kuzey bölümü avlusu kısmen kapatılır. Doğru avlusu, yani mutfak bölümüne bu dönemde bir kat eklenir. Yeni inşa edilen odalara ulaşımı sağlayan merdiven aynı bölümdeki avlu içine yerleştirilir. Doğru avlusu, çevresine eklenen yeni mekânlarla daha tanımlı hale gelir. Yunan dönemi II. yapım evresinde aynı bölüme güneybatı yönünde iki yeni mekân katılır.

Vuni Sarayı mimarlığının Yakın Doğu saraylarıyla karşılaştırılması

Adada Antik Çağ'da inşa edilen ve kalıntıları bugüne ulaşan dört saraydan biri olan Vuni Sa-

rayı'nın mimarisinin, hangi kültürel mimari etkileşimler sonucunda biçimlendiğini belirlemek için İ.Ö. 20.-4. yüzyıllar arasında Doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran'da inşa edilen aynı nitelikteki yapıları incelemek gerekir. Bu bölgelerdeki saray planlarının temel mimari şema olarak avlu etrafında konumlanan odalar grubundan oluştuğu saptanabilmektedir. Öncelikle bölgenin iklimsel şartlarını esas alan bu planlamanın işlevsel olması, bunun bazı değişikliklerle saray yapılarında yüzyıllar boyunca kullanılmasını sağlamıştır. Genel olarak giriş, törensel içeriğe sahip ana mekân, özel mekânlar, servis ve depo bölümlerinden oluşan bu yapılar arasındaki diğer bir ortak yön ise düzgün geometrinin, mutlak simetrisinin eksikliğidir.

Vuni Sarayı'nda kalın duvarlarıyla diğer bölümlerden daha yüksek tasarlandığı anlaşılan kapı yapısı, kazı heyeti başkanı olan E. Gjerstad'ın 'megaron' olarak belirttiği görüşün (Gjerstad, 1932) aksine, plan ve oran açısından Persepolis'teki Darius I ve Kserkses saraylarına geçiş sağlayan kapı yapısıyla yakınlık göstermektedir. Persepolis kapı yapısının yaklaşık aynı tarihlerde inşa edilmiş olması, bu tasarımın Pers yönetimi bağlamında Vuni Sarayı'nda da ortaya çıkmasını açıklamaktadır.

Vuni Sarayı'nda Pers dönemi 1. yapım evresinde inşa edilen kapı yapısı ile peristilli avlu arasındaki 20m genişliğindeki anıtsal merdiven de yön ve boyut olarak Zincirli'deki J ve K saray merdiveniyle benzerdir. Anadolu-Suriye sınırı yakınlarında konumlanan bu yapı ile Vuni Sarayı'nda yedi basamaktan oluşan merdiven arasında neredeyse bire bir olan bu mimari ortaklık dikkat çekicidir.

Vuni Sarayı'nın ana evresinde inşa edilen peristilli avlu örneğiyle, incelenen yapılar arasında yalnızca üç sarayda karşılaşılmıştır. Bunlar, Girit'te Knossos'taki küçük saray ile Phaistos Sarayı ve Anadolu'da Beycesultan Sarayı'dır. Ancak Girit ve Anadolu'da görülen bu örneklerle Vuni Sarayı arasında yaklaşık olarak 1300 yıllık bir zaman dilimi vardır. Dolayısıyla bu dönemdeki yapılarla Vuni Sarayı arasında doğrudan ilişki aramak yerine bunu kullanım

alışkanlığına bağlı bir süreklilik olarak görmek doğru olacaktır. Bu durumda Nielsen'in de belirttiği gibi Vuni Sarayı'nda görülen sütunlu avlu yani peristil, Yunan çağları içinde Doğu Akdeniz'deki ilk örnek olma özelliğini taşımaktadır (Nielsen, 1994).

Sarayda hükümdar tarafından resmi kabuller için, şölen ve taht odası olarak kullanılan ana oda en önemli temsili mekândır. Ele alınan saraylarda genellikle Vuni Sarayı'ndaki durumun aksine belirgin bir kapı yapısıyla karşılaşılmamaktadır. Ancak yine de giriş-avlu ve ana oda bağlantısının özel olarak kurgulandığı görülmektedir. Vuni Sarayı'nda Pers dönemi I. yapım evresinde kapı yapısı-avlu-ana oda olarak gelişen bu şema Knossos'taki küçük saray, Boğazköy, Arslan Taş ve Susa saraylarıyla yakın benzerlik gösterir. Ancak bu yapılarda bağımsız nitelikte bir kapı yapısı yerine tek mekândan oluşan bir giriş birimi bulunur.

Hükümdar yapılarında kral ve ailesine ait özel mekânlar Vuni Sarayı'nda avlu etrafında konumlanmıştır. Girit'te Phaistos, Mallia, Tell Açana Niqme-pa ve Mari saraylarında aynı fonksiyonlara hizmet veren mekanlar zemin kat ve avlu etrafında konumlanarak Vuni Sarayı ile aynı plan şemasını yansıtmaktadır.

Saraydaki hizmet mekânları mutfak, yıkanma mekanları, depolar ve hamam bölümünden oluşur. İncelenen yapılarda mutfak ve yıkanma mekânları hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Vuni Sarayı'ndaki mutfak, avlu etrafında gelişen odalar grubundan oluşan planıyla Girit'teki Mallia Sarayı mutfağını hatırlatmaktadır.

Saray yaşayanlarının ihtiyaçları yanında devlet çalışanları için de gerekli olan malzemeleri barındıran depo odaları, saraylarda geniş bir alan kaplamaktadır (Wright, 1985). Depo bölümleri genellikle düzgün olarak tasarlanmış birbirine paralel dar uzun odalardan oluşur. Yönetici konutuna bir 'odalar grubu' niteliğiyle bağlanan bu mekânlar 'saray ekonomisi'nin de bir göstergesi olarak kabul edilir (Naumann, 1998). Knossos, Mallia, Phaistos, Mari, Boğazköy sa-

raylarıyla, Ramasseum, Medinet Habu ve Marduk tapınaklarında geniş bir alan kaplayan depo bölümü, genel olarak bir koridorun veya avlunun etrafına yerleştirilir. Her iki plan tipinin uygulandığı Vuni Sarayı bu yapılarla mimari ortaklık gösterir. Vuni Sarayı'nın batı bölümündeki 1:1 oranına sahip depo mekanları, İ.Ö. 17.-11.yy.'lara tarihlenen Filistin'deki Tell Kheleief yapısındaki oranları tekrarlamaktadır (Wright, 1985). Sarayın doğu avlusu etrafında bulunan 1:3 oranındaki mekanlar da Tel-el-Amarna, Susa, Mallia, Boğazköy, Marduk Tapınak yapılarındaki depo odalarıyla yaklaşık aynı oranlara sahiptir.

Temizlik amacına hizmet veren hamam bölümü de Vuni Sarayı'ndaki önemli bölümler arasındadır. İncelenen saraylarda benzer işleve hizmet veren bölümler çoğu durumda tek bir mekândan ibarettir. Döşemesi taşla kaplanmış olan bu mekânlarda suyun akışını sağlayan bir drenaj sistemi geliştirilmiştir. İ.Ö. 9-8. yüzyıllarda Zincirli'deki G, J ve K saraylarındaki bu örneklerde olasılıkla soğuk su kullanılmıştır (Naumann, 1998). İ.Ö. 5. yy.'a tarihlenen Yunanistan'daki Olympia hamamı ise göreceli olarak batıda bilinen en erken örnekler arasındadır. Olympia'daki bu hamam gelecekteki Roma hamamlarının kökenini oluşturan ana elemanları içerir (Yegül, 1992) ve yüzme havuzu, dairesel planlı bir *laconicum* ve yıkanma bölümlerinin bulunduğu üç ayrı yapıdan oluşur. Olympia hamamı ile çağdaş olan Vuni Sarayı'nın hamam bölümü ise bu örneklerden daha gelişmiştir. Örneğin Olympia hamamının yıkanma bölümünde suyu ısıtan herhangi bir sistem bulunmamaktadır. Oysa Vuni Sarayı'nda su metal bir kapta, *caldarium* duvarındaki boşluk içinde ısıtılmaktadır. Ayrıca *caldarium* mekânının doğu köşesinde ateş odasına açılan kanal aracılığıyla bu mekândaki sıcak hava *caldarium* mekanını ısıtmaktadır. Bunun yanında *sudatorium*'a, *caldarium*'un doğu köşesindeki ahşap merdivenle çıkılmaktadır (Gjerstad, Lindros, Sjöqvist, Westholm, 1937). Özetle, Vuni örneğinde hamamın tüm işlevleri aynı bölüm içinde çözülmüştür. Bu özelliğiyle, Vuni hamamının, İ.Ö. 2.yy.'da *hypocaust* sisteminin gelişmesiyle *caldarium*, *frigidarium* ve *sudatorium* bölümlerinden oluşan Roma hamamlarının ilk tam donanımlı örneği olduğu söylenebilir. İtalya'da inşa edilen bu tip hamamlar ise İ.Ö. 3.yy.'a tarihlenmektedir (Nielsen, 1990). Vuni Sarayı'ndaki hamamın ana mekânlarının Pers hâkimiyeti altında inşa edilmesi ve Yunanlıların bunu inşa edilmiş bir şekilde bulması, Yunan ve Roma kökenli olarak bilinen hamamların erken örneklerinin doğu kültürlerinde ortaya çıktığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Saray kazısında bulunan bezemeli iki mimari öge, sarayın mimarlığında etkin olan gelenekler üzerine önemli bilgi sağlamaktadır. Bunlardan biri, Mısır kökenli Hathor tipi sütun başlığı, diğeri ise kanatlı güneş diski motifi taşıyan bir korniş parçasıdır. Avluda bulunan Hathor sütun başlığı sert kireç taşından yapılmıştır. Bu başlık, Mısır'da geliştirilen Hathor başlığının Kıbrıs'a özgü bir yorumu olarak görülmektedir. Başlığa kabartma olarak işlenmiş kadın figürünün oval bir yüzü ve gülümseyen bir ağzı bulunmaktadır. Yanakları geniş, gözleri elips biçiminde ve dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Kulaklarının ucuna dairesel bir çiçek motifi işlenmiştir. Işınsal çizgilerden oluşan bir tacı vardır. Başın üzerindeki küçük tapınak ve onun merkezinde bulunan kapının içinde görülen *uraeus* Mısır kökenli güç simgesidir. Aynı figür Mısır örneklerinde kobra yılanı olarak da görülmektedir (Gjerstad, Lindros, Sjöqvist, Westholm, 1937).

Hathor tipi sütun başlıklarına Kıbrıs'ın Amathus ve Kition şehirlerinde de rastlanmıştır (Hermery, 1985, 657-699). Mısır'da İ.Ö. 16.yy'da 18. hane-danlık döneminden önce görülen, ancak daha sonra kullanılmayan, saçın uçlarına doğru kıvrılarak yuvarlak çizgilerle sonlanması Kıbrıs sanatına özgü bir yorumdur. Yine Kıbrıs sanatında tanrıçanın inek kulakları, yerini bir çift insan kulağına bırakmıştır. Başın üzerinde yer alan ışınsal bantlar da Yunan heykel sanatından örnek alınmış, dolayısıyla Mısır tipi Hathor'un ana özellikleri yorumlanarak değiştirilmiştir (La Branche, 1966). Kıbrıs'ta karşılaşılan Hathor örnekleri Mısır ve Yunan sanatlarının birleşiminden doğmuştur. Bu özellikleriyle Vuni Sarayı'ndaki başlık da, Mısır ve Yunan sanatlarının bulunduğu Kıbrıs mimarisine ait özel bir yapı elemanıdır ve sarayın

mimari üslubuna ilişkin en önemli dayanaklardan birini oluşturmaktadır.

Saraydaki diğer bezemeli öge olan kanatlı güneş diski Hathor sütun başlığı gibi ana avluda bulunmuştur. 17 cm genişliğinde kireç taşına oyulmuş bu motife Mısır mimarlığında, İ.Ö. 3100 yılında ilk hanedanlıktan itibaren karşılaşılmaktadır (Badawy, 1965). Kanatlı güneş diski, şahin ve güneş simgeleriyle firavunun gücünü temsil etmektedir (Frankfort, 1955). Mısır sanatında ortaya çıkışının ardından kanatlı güneş diski'ne Suriye'deki bazı mühürlerde, Anadolu'da ise Yazılıkaya'da bulunan kabartmalar üzerinde rastlanmıştır (Gates, 2004) Aynı motif Vuni Sarayı ile çağdaş İran'da Nakş-i Rüstem'deki Ahamenid kraliyet mezarında da kullanılmıştır. Yapının kayaya oyulmuş ön cephesinde bulunan kabartmada kanatlı güneş diskinin içinde tanrı Ahuramazda resmedilmiştir. Persepolis'teki, Vuni Sarayı ile hemen hemen çağdaş, kral tarafından resmi kabul salonu olarak kullanılan çok sütunlu geniş yapı olan, Apadana'da merkezi mekândaki kabartmalarda da kanatlı güneş diski işlenmiştir (Pope, 1969). Bu kabartmanın üzerinde de tanrı Ahuramazda kanatlı bir güneş diski içinde gösterilmektedir. Asur ve İran sanatlarında tanrının güneş diski içinde resmedilmesi kraliyet gücünü ve kralın dine bağlılığını ifade etmektedir (Boardman, 2000).

Kanatlı güneş diskinin Vuni Sarayı öncesinde, Kıbrıs sanatında da örneği bulunmaktadır (Maier, 1989). İ.Ö. 6. yy.'da Amathus'ta bulunan Hathor sütun başlığındaki tapınağın üst bölümünde güneş diskinin her iki yanında bulunan kobra yılanı gücü simgeleyen uraeus olarak yorumlanmaktadır (Hermery, 1985).

Vuni Sarayı'nda bulunan kanatlı güneş diski parçasının sütunların üzerindeki korniş sırasının bezemesi olduğu düşünülmektedir. Bezeme parçası Pers dönemi 1. yapım evresine tarihlenmiştir. Kanatlardaki kırmızı ve yeşil boya izleri, Doğu sanatında genellikle küçük süs objeleri üzerinde görülen uygulamayı hatırlatmaktadır (Gjerstad, Lindros, Sjöqvist, Westholm, 1937). Mısır kökenli kanatlı güneş diskinin Pers egemenliği altında inşa edilen Vuni Sarayı'nda rast-

lanması, yapıdaki Doğu, özellikle de Pers etkisinin bir diğer mimari yansımasıdır.

Mimari bezeme elemanlarının yanında Vuni Sarayı kazısında heykel ve sikke gibi birçok buluntuya da rastlanmıştır. Saraydaki heykellerin, tünik ve pelerinden oluşan kıyafetleri, ayrıca rozetlerden oluşan taç ve alnın üzerine düşen bir sıra kıvrıkcık saç, Kıbrıs-İyon stilinin ifadesi olarak yorumlanmaktadır (Gjerstad, Lindros, Sjöqvist, Westholm, 1937). Aynı eserlerdeki, saç yukarıya doğru saran konik başlık da, Doğu etkisiyle açıklanmaktadır (Tatton-Brown, 1997). Vuni Sarayı'nda İyonya, Yunanistan ve Doğu sanatından özellikler barındıran bu örnekler de yine saray mimarlığındaki üslup çeşitliliğine paralel niteliktedir. Aynı çeşitlilik sikkeler için de geçerlidir. Sarayda bulunan sikkelerden iki tanesi Pers krallığına aittir (Gjerstad, Lindros, Sjöqvist, Westholm, 1937). İ.Ö. 6.-5. yy.'larda Pers İmparatorluğu'nda hüküm süren kral Darius'un resmedildiği bu sikkeler altından yapılmıştır. Adada basılan sikkeler üzerindeki Apollo başı, sfenks, kartal, vb. simgeler, adanın Vuni Sarayı ile çağdaş dönemde, Yunanistan, Mısır, Mezopotamya ve İran'la kültürel ve ticari ilişkide bulunduğunu kanıtlamaktadır (Seltman, 1933).

Vuni Sarayı'nın yapım evrelerine paralel olarak saray çevresinde farklı dönemlerde inşa edilen birçok tapınak bulunmaktadır (Gjerstad, 1932). İki farklı plan tipi sergileyen bu yapılardan, tek mekandan oluşan örnekleri İ.Ö. 13.-12.yy.'a tarihlenen Tell Qasile'in XII., XI. katında bulunan tapınaklarla ve İran'da, İ.Ö. 5.yy.'da inşa edilen Nakş-i Rüstem'deki ateş tapınağıyla plan yönünden karşılaştırmak mümkündür. İ.Ö. 17.-11. yüzyıllara tarihlenen Lachish, Alalakh ve Tell Tayinat'taki tapınaklar da Vuni Sarayı'ndaki ikinci ve mimari açıdan daha belirgin plan şemasını temsil eden, arka arkaya üç mekandan oluşan diğer tapınaklarla benzerlik taşımaktadır. Bu yapıların ortak özelliği geniş avlu veya giriş mekânı, geçiş mekânı ve kutsal odadan oluşmalarıdır. Avludan daha yüksekte bulunan kutsal mekâna ise basamaklarla çıkılmaktadır. Lachish'teki tapınakta avlunun doğusunda olasılıkla servis amaçlı olarak kullanılan iki oda bulunur (Stern, 1982). Aynı planın görüldüğü Su-

sa'daki ateş tapınağı İ.Ö. 4.yy.'a tarihlenmektedir (Turner, 1967) ve bu örnek Vuni tapınakları ile doğrudan bir ilişki önermektedir. Susa'daki tapınakta avlunun etrafı üç yönde oda ve koridorlarla çevrelenmiştir. Avludan daha yüksekte bulunan giriş mekânına ve kutsal odaya merdivenlerle ulaşılmaktadır. Giriş mekânının avluya açılan cephesinde iki, kutsal odada ise dört adet sütun bulunmaktadır. Yine benzer bir düzenlemenin görüldüğü, İ.Ö. 6.-5. yy.'a tarihlenen Mısır-Hibis Tapınağı'nda ise mekânlardaki sütun sayısı artmıştır (Turner, 1967). Vuni Sarayı'nın mimarisi ve buluntularının işaret ettiği etkileşimler, tapınak mimarilerinin karşılaştırılması sonucunda da desteklenmiş olmaktadır. Vuni'de özellikle Pers yönetimi altında inşa edilen tapınaklar plan yönünden Suriye-Filistin, İran ve Mısır tapınaklarıyla yakın özellikler taşımaktadır. Pers kültürüne özgü kült uygulamasının bir Pers yapısı olan Vuni Sarayı'nda ortaya çıkması rastlantı olmamalıdır.

Sonuç

Bu çalışmayla kazısının üzerinden 70 yılı aşkın bir zaman geçmiş olan Kıbrıs'taki Vuni Sarayı yeni bibliyografya ve yerinde yapılan gözlemler eşliğinde ayrıntılı bir biçimde yeniden ele alınmıştır. Kazının ardından varılan bazı sonuçlar onaylanmış, ancak bunlara yenileri de eklenmiştir. Tüm mimari özellikler ve kazı buluntularının stilistik açımları, sarayın özgün bir yerel geleneğin devamında tasarlandığını göstermektedir. Kıbrıs'a özgü bu geleneğin ana bileşenleri, eski Girit kültürü ile İ.Ö. 500 yıllarına ait çağdaş Mısır ve Yunan etkileridir. Yapının Pers yönetimi altında inşa edilmiş olmasıyla tasarımı yeni bir bileşen daha, yani İran kaynaklı Pers mimari özellikleri katılmış olmaktadır. Bu katkının saraydaki başlıca temsilcisi kapı yapısıdır. Vuni Sarayı bu yönleriyle, topografik özellikleri değerlendiren ve pratik kullanım alışkanlıklarını gözetken özgün bir Antik Kıbrıs yapısı olarak belirlemektedir.

Kaynaklar

- Badawy, A., (1965). *Ancient Egyptian Architectural Design*, University of California Press, Los Angeles.
- Boardman, J., (2000). *Persia and the West*, Thames & Hudson, London.
- Frankfort, H., (1955). *Kingship and the Gods*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Gates, C., (2004). *Ancient Cities*, Routledge, London and New York.
- Gjerstad, E., Lindros, J., Sjöqvist, E., Westholm, A., (1937). Vouni, in *The Swedish Cyprus Expedition*, Victor Pettersos Bokindustriaktiebolag, vol: III, Stockholm.
- Gjerstad, E., (1932). The Palace at Vouni, *Corolla Archaeologica*, Oxford University Press.
- Hermay, A., (1985). 'Un Nouveau Chapiteau Hathorique Trouve A Amathonte, *Bulletin de Correspondence Hellenique*, CIX, 657-699.
- La Branche, C., (1966). The Greek Figural Capital, *Berytus*, XVI, 71-95.
- Maier, F.G., (1989). Priest Kings in Cyprus, in *Early Society in Cyprus*, Eds. Peltenburg, E., 376-391 Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Müller, V., (1932). The Palace of Vouni in Cyprus, *American Journal of Archaeology*, 4, 408-417.
- Naumann, R., (1998). Eski Anadolu Mimarlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV. Dizi- S. 9, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Nielsen, I., (1990). *Thermae et Balnea*, Aarhus University Press, Denmark.
- Nielsen, I., (1994). Hellenistic Palaces Tradition and Renewal, Aarhus University Press, Esbjerg.
- Pope, A.U., (1969). *Persian Architecture*, Oxford University Press, London.
- Seltman, C., (1933). *Greek Coins*, Methuen & Co. Ltd., London.
- Stern, E., (1982). *Material Culture of the Land of the Bible in the Persian Period 538-332 B.C.*, Aris & Phillips Warminster, England.
- Tatton-Brown, V., (1997). *Ancient Cyprus*, British Museum Press, London.
- Turner, E.,G., (1967). Late Assyrian Palaces and Their Mesopotamian Antecedents with Special Reference to the Inscription, *Doktora tezi*, London Institute of Archaeology, London.
- Wright, G.R.H., (1985). *Ancient Buildings in South Syria and Palestine*, E.J.Brill Leiden-Köln.
- Yegül, F., (1992). *Baths and bathing in classical antiquity*, The Architectural History Foundation, The MIT Press, New York.